

14. Практикум по гендерной психологии/ Под ред. И.С. Клециной. – СПб.: Питер, 2003. – 480 с.: ил. – (Серия «Практикум по психологии).
15. Програма розвитку ООН. Україна в 2015 році: Цілі розвитку тисячоліття, адаптовані для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals](http://www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals)
16. Соціологія культури: навч. посіб./ [О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін.]. – К.: Каравела, Львів: Новий Світ – 2000 , 2002. – 334 с.
17. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис.канд. пед. наук: спец.13.00.04."Теорія і методика професійної освіти" /П.П. Терзі. — Кіровоград, 2007. — 21с.
18. Цокур О. С. Формування гендерної культури майбутніх фахівців упродовж їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі: аналіз концептуальних засад дослідження проблеми. / О. С. Цокур // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали Міжнарод. наук.- практич. конференції (Тернопіль, 27-29 квітня 2011 р.) – Програма розвитку ООН в Україні, 2011. - С. 640-646.
19. Шинкарева Н.А. Формирование основ гендерной культуры у воспитанников детского дома: автореф. дис. на соискание степени канд.пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.А.Шинкарева. - Иркутск, 2010. - 22 с.
20. Mustafa F. Ozbilgin. Equality, Diversity and Inclusion at Work. A Research Companion. Edward Elgar Publishing Limited, UK. 2009. – 448 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// books.google.com.ua/books?isbn=1847203353](http://books.google.com.ua/books?isbn=1847203353)

УДК 371.134–053.6

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Рись М.Ю., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття розглядає роль соціального педагога в розвитку творчості старших підлітків при використанні методу технології проектів у позашкільній діяльності.

Ключові слова: соціальний педагог, творчість, педагогічна технологія, навчально-творчий проект.

РЫСЬ М.Ю. РОЛЬ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСТВА СТАРШЕГО ПОДРОСТКА ВО ВНЕШКОЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья рассматривает роль социального педагога в развитии творчества подростка старшего возраста при использовании метода технологии проектов во внешкольной деятельности.

Ключевые слова: социальный педагог, творчество, педагогическая технология, учебно-творческий проект.

RYS M.YU. THE ROLE OF SOCIAL TEACHER IN DEVELOPMENT OF CREATION OF SENIOR TEENAGERS IN ONT-OF SCHOOL-ACTIVITY/ Zaporizhzhya national university,Ukraine.

The article examines the role of social teacher in development of creation of senior teenagers with the use of methods of technology of projects in ont-of-school activity.

Key word: social teacher, creation, pedagogical technology, educational-creative project.

У сучасних соціально-економічних умовах великого значення набуває інтеграція праці, сумісництво професій і спеціальностей, поява професій широкого профілю. Принциповою особливістю соціальної роботи є те, що інструментальні та змістовні характеристики соціальної роботи акумулюють у собі елементи суміжних професійних галузей (соціології, психології, педагогіки) на основі взаємообміну інформацією.

Посада соціального педагога введена в Україні в 1993 році, до Державного класифікатора професій вона увійшла у 2000 році. Першим нормативним документом Міністерства освіти і науки України, у якому офіційно говорилось про посаду соціального педагога у закладах освіти, було Положення про психологічну службу системи освіти (наказ МОН України № 127 від 03.05.99). Так, у п. 4.5 наголошується, що „соціальний педагог навчального закладу: здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію з метою створення умов для всебічного розвитку дітей і підлітків; сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнівської молоді; залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян; впливає на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів, надає потрібну консультативну психолого-педагогічну допомогу дітям і підліткам, групам соціального ризику, дітей, які потребують піклування тощо [10]”.

Введення інституту соціальних педагогів у сферу позашкільної освіти є важливим явищем. Орієнтації на цінності освіти при цьому приводять до розуміння виховання як діяльності, що базується на саморозвитку та творчій самореалізації дітей і підлітків.

В основу діяльності соціального педагога покладено загальні закономірності і принципи виховання, які спрямовані на вивчення особистості в контексті із зовнішніми умовами життя, внутрішньо-моральним станом, характеру, рівнем здібностей. Базуючий компонент діяльності соціального педагога в позашкільній роботі - єдність особистісно-індивідуальної спрямованості та соціально-творчої орієнтації. Дослідження А.Андрейко, Л. Артюшкіна, М. Вольфман, Е.Дронової, І.Закатової, Н.Катаєвої, А.Круглякової, О.Могілка, Л.Нікітіна, Р.Овчарової, П.Павленка, О.Рассказової, Г.Селевко, А.Фоміної, Н.Шинкаренка розкривають різні аспекти соціальної роботи і зокрема професійної діяльності соціального педагога [9]; [15].

Особливості діяльності та підготовки педагогів соціокультурної сфери були розглянуті А.Арнольдовим, О.Жарковим, Л.Міщик, С.Пашенко [8]; [11].

Так, О.Могілка, О.Рассказова висвітлили принципи та зміст соціально-педагогічної діяльності в позашкільних закладах, М. Вольфман була приділена увага ролі соціального педагога та формуванню основ його професійної компетенції у закладах додаткової освіти. Організацію роботи соціального педагога та професіоналізацію його діяльності розглянуто Р.Куліченко Р.Овчаровою, В.Сорочинською, [6]; [14]; [9].

Однак поряд із дослідженнями та здобутками вчених питання ролі соціального педагога в розвитку творчості старших підлітків у позашкільній діяльності залишилось недостатньо вивченим.

Мета публікації полягає у висвітленні ролі соціального педагога щодо розвитку творчості старших підлітків у позашкільній діяльності при використанні технології проектів. Її завдання: проаналізувати можливості впливу соціального педагога на розвиток творчості старших підлітків при використанні технології проектів.

Одним із завдань Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року є створення умов для доступності дітей та молоді до якісної позашкільної освіти, вивчення проблемних питань щодо виховання молоді за сучасних соціальних умов, збільшення кількості залучених до здобуття позашкільної освіти дітей з метою задоволення їхніх освітньо-культурних потреб, професійного самовизначення, творчої самореалізації [7].

Спрямована соціально-педагогічна діяльність на допомогу дитині (підлітку) в самоорганізації, встановленні нормальних відносин у сім'ї, школі, навколишньому середовищі. Виходячи з організаційної функції соціального педагога, можна визначити такі її завдання: координація в позашкільному закладі соціально-значущої, навчальної діяльності дітей та підлітків та проведення культурно-масових заходів, де повною мірою можуть розкритися творчі здібності старших підлітків.

Соціальний педагог позашкільного закладу виступає в багатьох ролях, що потребує від нього високої кваліфікації. Так, він повинен володіти інструментарієм індивідуальної та групової комунікації, вміннями будувати відносини з вихованцями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією позашкільного закладу, спеціалістами різних напрямів діяльності, які причетні до виховання дітей та підлітків. Організаційні навички соціального педагога дозволяють успішно сприяти взаємодії вихованців різних об'єднань: гуртків, секцій, ансамблів, творчих об'єднань; спеціалістів різних допоміжних організацій; батьків та педагогічного колективу позашкільного закладу. Діагностичні навички дозволяють аналізувати дії, складні ситуації, що виникають і потребують вирішення, визначати ефективність завдань для подальшого прогнозування технологій та методів, що сприяють творчій самореалізації вихованців позашкільного закладу. Соціальний педагог сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній, творчості, розкриттю здібностей і талантів, дбає про професійне самовизначення, соціальну адаптацію та творчу самореалізацію.

Творчість як вища форма активності і самостійності в діяльності людини передбачає самореалізацію та розгортання її природних задатків, здатність до нестандартного мислення, за допомогою якої людина вносить своє розуміння у відтворення нового способу дії твору мистецтва, або наукової гіпотези. Зацікавленість проблемою творчості, надання уявлення про загальний напрям і характер "теорії творчості" знайшли відображення в науковій праці С.О.Грузенберга "Введення у психологію і теорію творчості" на початку ХХ ст. Автор розглянув філософський та психологічний аспекти щодо побудови теорії творчості. Учений проаналізував гносеологічний (Платон, А.Шопенгауер, А.Бергсон, М.Лосський) та метафізичний (Сократ, Ф.Аквінський, Шеллінг, В.С.Соловйов) підхід до цієї проблеми, розглянув психологічний (Ч.Ломброзо, Мебіус, В.М.Бехтерев) та інтуїтивний (Платон, Шиллер, А.Бергсон, В.Дильтей, А.Потебня, Д.Овсяніко-Куликовський) погляд на питання творчості.

Також значний внесок у дослідження проблеми творчості та розвитку художньо-творчої активності особистості внесли К.Вентцель, Л.Виготський, П.Якобсон, філософи, М.Каган, психологи Н.Ветлугіна, Б.Ельконін, В.Пономарьов, С.Рубенштейн, педагоги С.Віденко, А.Капська, А.Король, О.Корсаков, П.Підласистий, Я.Пономарьов, П.Пшеничка, О.Рудницька, В.Семиченко, В.Тесленко. [2]; [3]; [4]; [5]; [12].

У концепції виховання К.Вентцеля провідним є принцип самооцінки особистості, яка на його думку, є передумовою розвитку творчої індивідуальності. Як обов'язкову умову самореалізації особистості К.Вентцель визначає свободу: на право вибору, досягнення особистих життєвих цілей. Він стверджує, що духовний простір для самореалізації кожного учня здатна створити система вільного виховання, яка враховує особливості кожного індивіда. К.Вентцель обґрунтував принцип гармонії особистості, суспільства та всього

людства, пояснив сутність соціального і космічного виховання: виховання суб'єкта не тільки як усвідомлюючого свою самоцінність, але і як громадянина Всесвіту. [2].

При визначенні творчості поряд з критеріями новизни ми використовуємо критерії, які відображають її соціальність. Соціальність визначається як активність суб'єкта, спрямована на створення суспільно значущих цінностей. Процес створення соціально значущого нового розглядається як: детермінований (моделюючий для досягнення конкретних результатів); стохастичний (який має характер випадкового процесу, а результатом – соціально-значиму новизну). Соціальна творчість підлітків стала предметом вивчення С.Шацького, А.Макаренка. Педагогічні ідеї розвитку творчих здібностей дітей розроблялись І.Волковим, Б.Ліхачовим, В.Шубінським.

Послідовники гуманістичної педагогіки підтримують твердження про талановитість кожної дитини, її спроможність до творчого мислення і самостійного створення нового, неповторного, оригінального, значущого. У психології творчість вивчається як процес створення нового, як сукупність якостей, які забезпечують її включення в цей процес. За висловлюванням Л.С.Виготського, “творчою діяльністю ми називаємо всяку таку діяльність, яка створює щось нове. Усе, що виходить за межі застою, в чому є прояв хоча б на йоту чогось нового, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини [3].

На думку Я.Пономарьова, проблема творчості, у більш поширеному розумінні, повинна увійти у діалектику розвитку. Вчений висуває гіпотезу, згідно якої творчість надається як механізм розвитку та взаємодія, спрямована до розвитку. Із соціологічної точки зору підходить до трактування творчості Г.Давидов, який вважає, що «для творчого відношення головним постає вплив людини на світ – змінення матеріальної дійсності у співвідношенні з історично складеними потребами загальнолюдського розвитку». С.Діденко у своїх дослідженнях характеризує творчу особистість як освічену, спроможну до аналізування і порівняння явищ, відкриття нових ідей, перетворення природного і соціального світу, з урахуванням потреб людини і людства на основі об'єктивних законів дійсності. П.Підкасистий приділяє увагу самому процесу творчої діяльності, а не кінцевому результату цієї діяльності. Такої ж думки дотримується М.Каган, який вважає, що „творчість – це характер діяльності людини, а не лише значущість, цінність її результатів” [4];[12].

Із позиції педагогічної науки у визначенні поняття „творчість ” відокремлюються основні напрями, а саме: через результат творчої діяльності (В.Спіркін, Л.Леонт'єв, В.Давидов); через особистість та її характеристики (С.Пономарьов, В.Біблер); через процеси, які відбуваються у творчій діяльності (Л.Виготський, С.Рубенштейн та ін.) через включення у з'ясування елементів, які вказують на роль факторів оточуючого середовища [3].

Із багатьох висловлювань можна визначити, що творчість - це форма діяльності особистості у її вищому прояві, яка залежить від генетичних, духовних, соціальних факторів та спрямована на створення якісно нових цінностей, нових ідей, відкриття принципово нових, або удосконалення та примноження попередніх творчих здобутків людства. Творча діяльність сприяє формуванню особистісних якостей і розвитку індивідуальності.

Основними умовами розвитку творчості є позитивне середовище, у якому відбувається творчий процес; безпосередньо творчий процес, продукт, як результат творчої діяльності та безпосередньо творча особистість. Педагогічна технологія є системою функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковому підґрунті, що приводить до результатів, які були намічені. Відокремлюють чотири класи освітніх технологій: метатехнології, макротехнології, мезотехнології, мікротехнології. Саме мезотехнологія використовується в окремій частині освітнього процесу. Це технологія окремих видів діяльності. Це може бути технологія розумової діяльності, ігрова технологія, проектна

технологія [1]. Теоретичні основи проектної діяльності складають праці Є.Полат, Н.Матяш, В.Гузєєва, які підтримали ідею про те, що проектне навчання має комплексний характер і засноване на принципах пізнання, моделювання, конструювання, дослідження, а також всебічної оцінки проектної діяльності. Проектна технологія володіє такою інтегруючою здатністю, яка дозволяє вийти за межі предметів, які вивчаються в загальноосвітніх закладах. В умовах інтегрованого навчання вихованці, які виконують проект, досягають поставлених цілей не тільки за допомогою знань з різних предметів навчального плану загальноосвітнього та позашкільного закладу, але також за додатково набутою інформацією.

Так, прикладом використання проектної технології в позашкільній діяльності є музично-проектна, яка розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату. Використання музично-проектної технології сприяє створенню умов для активізації творчості та реалізації інтересів старших підлітків. У свою чергу музично-проектна технологія здатна забезпечити інтеграцію на рівні взаємодії загальноосвітньої та позашкільної освіти, а також у рамках різних творчих напрямів позашкільного закладу, а саме: вокально-хорового, хореографічного, музично-театрального, візуальних видів мистецтв.

Запропонований музичний навчально-творчий проект «Григорій Сковорода - філософ, поет, музикант» можна вважати комплексним, оскільки він одночасно має інтелектуальний (дослідницький), інформаційний, творчий, практико-орієнтовальний характер, що прослідковується на різних етапах його здійснення. У ньому задіяно більше 15 учасників: вихованці, педагоги, тому можна вважати цей проект фронтальним. За змістом проект є міжпредметним: за основу взяті дисципліни позашкільного закладу художньо – естетичного напрямку та базові дисципліни загальноосвітнього закладу: історія України, українська література – майстерність актора, сценічна мова; музика – постановка голосу, сольний спів, хоровий спів, інструментальна гра, сценічний рух – хореографія; оформлення спектаклю – образотворче мистецтво. За характером контактів цей проект можна вважати внутрішнім, оскільки робота над ним здійснюється в рамках позашкільного закладу.

Створення навчально-творчого проекту, кінцевим результатом якого є постановка музично-драматичної композиції, - процес достатньо складний, який потребує поетапної реалізації.

I етап – підготовчий (розробка проектного завдання).

Вибір теми проекту : тема проекту пов'язана з дослідницькою діяльністю в галузі культури України XVIII сторіччя та безпосередньо літературно-музичної спадщини видатного мислителя і поета Г.Сковороди.

Визначення проблеми, завдань та шляхів їх реалізації: основною метою проекту є вивчення історії та культури України XVIII сторіччя, використання отриманої інформації в постановці музично-драматичної композиції «Григорій Сковорода - філософ, поет, музикант».

Висування гіпотези: у цьому випадку як гіпотеза було висунуто припущення, що створення навчально-творчого проекту, заснованого на інтегрованому вивченні гуманітарних та естетичних дисциплін, реалізація якого відбувається в процесі постановки музично-драматичної дії, сприяє цілісному сприйняттю та розумінню особливостей культури України XVIII сторіччя.

Формування дослідницьких творчих груп, відповідальних за виконання завдань за напрямками(основними блоками проекту):

- режисерський блок (пошук інформації для написання сценарію, етюдна робота);
- музичний блок (пошук та аналіз музичного матеріалу, підбір та розучування вокально-хорового, музично-інструментального репертуару);

- хореографічний блок (постановка та розучування танцювальних номерів);
- технологічний блок (підготовка ескізів оформлення сцени та виготовлення декорацій, пошив костюмів, розробка афіш та запрошень).

II етап (розробка проекту).

Навчально - дослідницький період (пошукова діяльність):

- пошук та вивчення літератури з історії і культури України XVIII сторіччя;
- підготовка доповідей, рефератів, альбомів за розділами теми дослідження (основні історичні періоди, архітектура, скульптура, живопис, музика, література, побут);
- вивчення історії українського костюму;
- пошук аудіозаписів сучасних зразків мистецтва бандуристів;
- вивчення стану освіти в Україні у XVIII сторіччі;
- ознайомлення з філософськими поглядами Г.Сковороди;
- Григорій Сковорода і Просвітництво.
- світська та церковна музика в Україні у XVIII сторіччі.
- барокова архітектура та живопис;
- декоративно-ужиткове мистецтво XVIII сторіччя.

Репетиційний період (творча діяльність):

- написання плану-сценарію музично-драматичної композиції «Григорій Сковорода - філософ, поет, музикант»;
- робота над сценографією;
- етюдна робота, розподіл ролей;
- розучування вокально-хорових, музично-інструментальних номерів;
- робота над ескізами, стилізованими декораціями, костюмами;
- організація індивідуальних, групових, зведених репетицій.

III етап (захист проекту).

Показ літературно-музичної композиції «Григорій Сковорода - філософ, поет, музикант».

IV етап (рефлексійний).

Обговорення результатів виступу, аналіз та оцінка результатів роботи над навчально-творчим проектом, обговорення планів на подальшу проектну діяльність. Перевірка знань (академічні виступи, вікторини, контрольні опитування).

IV етап (практичне використання результатів роботи над проектом).

У результаті роботи над проектом написано план-сценарій літературно-музичної композиції «Григорій Сковорода - філософ, поет, музикант». Як дослідницька робота надані реферати з історії і культури України XVIII сторіччя.

Проектна діяльність орієнтує підлітка не лише на розвиток пізнавальних мотивів, засвоєння знань, але й на засоби цього засвоєння. Навчальний, розвивальний, виховний потенціал проектної діяльності значно впливає на розвиток у підлітків дослідницьких вмінь та навичок, критичного творчого мислення, адекватної самооцінки, колективного співробітництва, таких якостей особистості, як ініціативність, взаємодопомога, творче ставлення до реалізації

поставлених завдань. Це сприяє формуванню емоційно-вольової та світоглядної сфери вихованця позашкільного закладу, у якому використання музично-проектної технології не тільки забезпечує підвищення якості музично-художньої освіти, але й позитивно сприяє на освітній процес позашкільного закладу в цілому.

Отже, соціальний педагог є сполучною ланкою всіх учасників позашкільного навчального процесу: постійний зв'язок і обмін інформацією між спеціалістами дає змогу надавати відповідні рекомендації, забезпечити взаємопідтримку на шляху розвитку творчості старших підлітків у позашкільній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гершунский Б.С. Концепция самореализации в системе обоснования ценностей и целей образования / Б.С. Гершунский // Педагогика. - 2003. - №10. - С. 3-7.
2. Вентцель К.Н. Этика и педагогика творческой личности: (Проблемы нравственности и воспитания в свете теории свободного гармонического развития жизни и сознания) // Вентцель К.Н. Этика и педагогика творческой личности - М., 1912. - 2т. - Т. 2. Педагогика творческой личности - 1912 - С. 389.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. / Л.С. Выготский // -М. – Просвещение. - 1991.- С. 93
4. Каган, М.С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
5. Капська А.Й., Безпалько О.В., Вайноле Р.К. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи. Заг.ред.: І.Звереві, Г.Лактіонові. - К.: Науковий світ.-2001.-129с.
6. Куличенко Р.М. Социальный педагог: профессионализация деятельности. Монограмма, М.: Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р.Державина, 1998.-240с.
7. Концепція державної цільової програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року Розпорядження КМ України від 05.08.2009.
8. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: досвід та перспективи. - Запоріжжя, 1999.- 248с.
9. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. Изд-во ТЦ Сфера, 2004.-480с.
10. Положення про психологічну службу системи освіти (наказ МОН України № 127 від 03.05. 99).
11. Пашенко С.Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо -дозвіллевої діяльності учнівської молоді: дис... кад.пед.наук 13.00.04. – К. - 186 с. /Пашенко Світлана Юріївна
12. Пидкасытый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся. Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества. - М.: Педагогика.-1972.-184с.4.
13. Рибалка В.В. Психологія творчої особистості.-К.:ІЗМН, 1996.- 236с.
14. Сорочинська В.Є. Організація роботи соціального педагога./ Навчальний посібник.- К.:Кондор, 2005.-198с.
15. Селевко Г.К., Тихомирова Н.К., Закатова И.Н. /Культурологический социально-педагогический комплекс. Ярославль, 1995.- 86с.